

О.В. Олійник, д-р екон. наук, професор

О.Ю. Скоромна, аспірантка

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

ЗМІНИ В СИСТЕМІ ОПОДАТКУВАННЯ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ТЕНДЕНЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ

У статті розглянуто основні зміни в податковому законодавстві. Проведено дослідження щодо впливу окремих видів податків, зокрема податку на додану вартість та єдиного податку IV групи на тенденції економічного розвитку аграрного сектору економіки.

***Ключові слова:** система оподаткування, податок, ПДВ, єдиний податок IV групи, аграрний сектор економіки, сільськогосподарські підприємства, аграрний сектор.*

Постановка проблеми. Податки є важливою економічною категорією, основним джерелом наповнення бюджету для виконання державою своїх функцій. Податки виступають важливим інструментом макроекономічного регулювання економіки, перерозподілу валового внутрішнього продукту на цілі економічного розвитку і соціальних гарантій населенню, розвитку науки, освіти, охорони здоров'я, культури.

Окрім того, податки виступають важливим економічним важелем регулювання певних галузей народного господарства. Аграрний сектор держава завжди намагалася виділити в окрему ланку за для зменшення податкового навантаження – це й сплата сільськогосподарськими товаровиробниками фіксованого сільськогосподарського податку, а потім зі змінами в податковому законодавстві сплата єдиного податку, спец режим зі сплати ПДВ, надання державної підтримки та ін. Проте, останні зміни в податковому законодавстві, зокрема скасування спеціального режиму з ПДВ, збільшення ставок платників єдиного податку IV групи призвели до надмірного збільшення податкового тиску та неабияких суперечностей з боку аграріїв.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ключові зміни в реформуванні податкової системи були предметом дослідження таких учених, як: Круковська О.В., В.М. Панасик, С.К. Ковальчук, М. Дідух та ін. Разом із тим, динамічні зміни в системі оподаткування аграрного сектора протягом останніх років потребують постійної уваги з боку

науковців, крізь призму їх впливу на тенденції розвитку аграрного сектору економіки.

Формулювання цілей статті. Метою статті є поглиблене вивчення змін у податковому законодавстві та визначення їх впливу на тенденції економічного розвитку аграрного сектору економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. За економічною сутністю податки є обов'язковими платежами, що виплачується державою з доходів юридичних та фізичних осіб до відповідного бюджету для фінансування витрат держави, передбачених її Конституцією та іншими законодавчими актами. Це одна з форм вирівнювання доходів юридичних і фізичних осіб із метою досягнення соціальної справедливості й економічного розвитку. Вилучаючи частину доходів підприємців і громадян, держава гарантує їх ефективне використання для задоволення потреб суспільства в цілому і досягнення на цій основі зростання його добробуту. На перший погляд, податки виражають односторонні відносини держави з підприємцями та населенням під час їх сплати. Надалі податки дають змогу встановлювати зворотній зв'язок із платниками завдяки фінансуванню відповідних витрат [1].

В кожній державі існує своя податкова система, що включає певну сукупність податків та платежів, вона має враховувати рівень економіки, мати свої особливості і виконувати стимулюючу функцію щодо тих галузей, які потребують підтримки з боку держави.

У зв'язку з прийняттям в Україні Закону «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році» податкова система нашої держави зазнала суттєвих змін. Порівняно до попереднього року у 2016 р. кількість податків у новій редакції Податкового кодексу скорочено з 22 до дев'яти. Зокрема, серед загальнодержавних залишилися такі – ПДВ, податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток підприємств, акцизний податок, екологічний податок, рентна плата, мито. До місцевих податків згідно ст. 10 ПКУ [2] відносять податок на майно (нерухомість, землю); транспортний податок; єдиний податок. До місцевих зборів належать: збір за місця для паркування транспортних засобів; туристичний збір.

На розвиток аграрного сектору економіки найбільший вплив мали зміни таких податків як – ПДВ – часткове скасування спеціального режиму оподаткування для сільгоспвиробників, зміни ставок єдиного податку VI групи та єдиного соціального внеску.

Серед аграріїв найбільше суперечностей викликали зміни що стосуються часткового скасування спеціального режиму ПДВ. Варто

відзначити, спеціальний режим для сільськогосподарських підприємств до 2015 р. передбачав, що нарахована сума ПДВ не підлягає сплаті до бюджету та повністю залишається в розпорядженні підприємства. З 2016 р. було запроваджено перехідні умови у застосуванні сільськогосподарськими виробниками спец режиму оподаткування. Відповідно до цих умов перераховується до держбюджету та на спеціальні рахунки сільськогосподарських підприємств у різних частках залежно від виду продукції:

1) по операціях із зерновими та технічними культурами підлягає перерахуванню:

- до держбюджету - 85 %;
- на спеціальні рахунки -15 %;

2) по операціях із продукцією тваринництва підлягає перерахуванню:

- до держбюджету - 20%;
- на спеціальні рахунки - 80%.

3) постачанні інших с.-г. товарів та послуг:

- 50% – до державного бюджету;
- 50% – на спецрахунок.

Таким чином, зважаючи ці ставки в 2016 р. податкова система стосовно сільськогосподарських товаровиробників продовжувала виконувати не лише фіскальну функція, а стимулюючу, підтримуючи при цьому менш рентабельні галузі.

Нажаль, в подальші прогнози щодо збереження спец режиму є менш оптимістичними. За словами виконуючої обов'язки генерального директора Української аграрної конфедерації, М. Дідух для українських аграріїв 2017 рік однозначно буде складнішим, ніж теперішній. Основним викликом для усіх без винятку аграріїв є ризик скасування спеціального режиму оподаткування галузі. Адже у чинному Податковому кодексі чітко написано, що з 1 січня 2017 р. всі аграрії переходять на загальну систему оподаткування. І якщо Верховна Рада України не затвердить якихось нових норм, то це відбудеться автоматично [3].

Зміни в законодавстві матимуть негативний вплив для всіх аграріїв, але у найгіршому становищі опиняться підприємства, що мають галузь тваринництва. Провівши дослідження щодо сільськогосподарських підприємств Харківської області визначили, що рівень рентабельності галузі рослинництва у 2014 р. становив 27,8 %, тваринництва майже вдвічі менше – 11,9 % і то даний показник був досягнутий за рахунок високої рентабельності галузі птахівництва. Що стосується вирощування ВРХ на м'ясо та свинарства, то виробництво даних видів продукції є збитковим і в разі збільшення податкового отримаємо скорочення поголів'я.

Податок на додану вартість за весь період свого існування в нашій державі завжди відносився до одного з найбільш дискусійних, та мав в собі тіньові схеми щодо порядку його відшкодування. Проте, відносно аграрної галузі він слугував головним інструментом державної підтримки та розвитку галузі. Зокрема, завдяки відшкодуванню ПДВ спостерігалось значне нарощування доходів, а відповідно і прибутку та рентабельності підприємств, відбувалося зменшення потреби у кредитних ресурсах та зменшення потреби у держпідтримці. Щодо галузі тваринництва, то відшкодування ПДВ було чи не єдиним способом збереження галузі, з одного боку завдяки відшкодуванню, а з іншого боку за рахунок здешевлення вартості кормів.

Проте, податок на додану вартість має і ряд недоліків – відбувається дискримінація між підприємствами що не є платниками ПДВ. Як правило до таких відносяться дрібні селянські та фермерські господарства. В той же час відбувається стрімкий розвиток агрохолдингів з надвисокою часткою високомаржинальних, а не соціально важливих продуктів, які б забезпечили підвищення рівня сільської зайнятості.

Нами було проаналізовано яка сума ПДВ перераховується до держбюджету на прикладі сільськогосподарських підприємств Харківської області (табл. 1).

1. Проектний розрахунок суми ПДВ що залишається в розпорядженні господарства, грн/га

Види продукції	Чистий дохід на 1 га посівної площі (на 1 голову в тваринництві), грн	Сума ПДВ що залишається в розпорядженні господарства, грн/га (грн/гол)	
		2015 рік	2016 рік
Продукція галузі рослинництва			
Пшениця озима	9549,07	954,91	143,24
Жито	6440,90	644,09	96,61
Кукурудза на зерно	16238,62	1623,86	243,58
Ячмінь	5962,20	596,22	89,43
Соняшник	23591,64	2359,16	353,87
Продукція галузі тваринництва			
ВРХ на м'ясо	3095,32	309,53	247,63
Свині на м'ясо	2835,69	283,57	226,86
Молоко	26762,71	2676,27	2141,02

Враховуючи порядок розрахунку ПДВ, що нараховується в розмірі 20 % від виручки сума до сплати в бюджет за експертними оцінками

становить 50 %. Таким чином, в 2015 році розрахункова сума ПДВ з 1 га посівної площі пшениці, що залишається в господарстві становить 954,91 грн, кукурудзи на зерно – 1623,86 грн, ячменю – 596,22 грн, соняшнику – 2359,16 грн. Щодо продукції тваринництва, то розрахунки були проведені в розрахунку на 1 голову та склали по ВРХ на м'ясо – 309,53 грн, свині на м'ясо – 283,57 грн, молоко – 2676,27 грн.

В 2016 р. сума ПДВ, що залишається в розпорядження господарства значно нижча, та становлять по продукції рослинництва 15 %, по продукції тваринництва – 80 % від загальної суми податкового зобов'язання.

В 2017 році спеціальний режим оподаткування буде повністю скасовано, відповідно до чого господарства повинні перерахувати всю суму податкового зобов'язання до державного бюджету.

З одного боку, ПДВ є непрямим податком, тобто реальними платниками є споживачі продукції. Оскільки лєвова частка сільськогосподарської продукції використовується для виготовлення продуктів харчування, то реальними платниками по цій продукції є населення, платоспроможність якого за останні два роки істотно знизилась. Скасування спецрежиму ПДВ для сільськогосподарських товаровиробників, особливо які займаються виробництвом тваринницької продукції неминуче призведе до значного вимивання обігових коштів і до прагнення сільгоспвиробників підвищити ціну на свою продукцію, що суперечить тенденціям зміни купівельної спроможності кінцевих споживачів (населення). Це в свою чергу буде новим імпульсом для скорочення обсягів виробництва продукції тваринництва.

Інший податок, що останнім часом разом із збільшенням ставок справляє неабиякий податковий тиск на сільськогосподарські підприємства є єдиний податок IV групи, який до 2015 р. називався фіксованим сільськогосподарським податком. Проведені дослідження на прикладі сільськогосподарських підприємств Харківської області свідчить про багаторазове збільшення податкового навантаження (табл. 2).

Якщо взяти до уваги 2010 р., більшість сільськогосподарських підприємств знаходились на спрощеній системі оподаткування та були платниками фіксованого сільськогосподарського податку (ФСП). Розмір ставки ФСП в 2010 р. становив 0,15 % від грошової оцінки ріллі і до 2014 р. не змінювався. Зміни в законодавстві починаюся з 2015 р., замість ФСП сільгоспвиробники стали платниками єдиного податку IV групи, ставки в 2015 р. – 0,45 %, у 2016 р. – 0,81 % з одиниці земельної площі у відсотках її нормативної грошової оцінки.

За даними таблиці є безперечний факт збільшення податкового навантаження, що в свою чергу, веде до зміни загальної суми витрат. Таким чином господарства з низькою ефективністю виробництва практично втраять шанси на своє існування.

2. Податкове навантаження для сільськогосподарських підприємств Харківської області щодо сплати ФСП та Єдиного податку IV групи

Рік	Нормативна грошова оцінка ріллі, грн	Податкове навантаження на 1 га ріллі, грн
2010	12351,04	6,00
2015	27088,85	121,89
2016	32506,62	263,30

Джерело: побудовано на основі даних Головного управління Держгеокадастру [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dkz.ck.ua/13.htm>

Висновки. Податкова система України за останній період зазнала значних змін як з боку структурної побудови, так і з боку інструментів справляння податків. Ключові зміни які відбулися в реформуванні податкової системи України, орієнтовані на європейське податкове законодавство і враховують досвід реформування країн ЄС у зв'язку з євроінтеграційними процесами, які відбуваються в Україні.

Скасування спеціального режиму ПДВ неминуче призведе до негативних наслідків. Перш за все, зростуть ціни на продукти харчування для населення, а з боку сільгосптоваровиробників прогнозується скорочення галузі тваринництва. Питання межі податкового навантаження для аграрних підприємств стоїть досить гостро. Надмірне зростання податків неминуче призведе до подальшого скорочення галузі тваринництва, підприємства що не відносяться до високоприбуткових також втратять можливість свого існування. В сукупності це матиме надзвичайно складні соціально-економічні наслідки для сільського населення.

Бібліографічний список: 1. Податковий облік: [підручник] / В.М. Панасик, С.К. Ковальчук, С.В. Бобрівець. – Тернопіль: Карт-бланш, 2009. – 352 с. 2. Податковий кодекс України, затверджений Верховною Радою України від 02 грудня 2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>. 3. Дідух М. Що рік прийдешній готує для аграріїв: життя без спецрежиму ПДВ // Українська аграрна конференція [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agroconf.org> 4. Круковська О.В. Ключові зміни в реформуванні податкової системи України: реалії та перспективи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://economyandsociety.in.ua/journal/2_ukr/125.pdf

Олейник А.В., Скоромна О.Ю. Изменения в системе налогообложения и их влияние на тенденции экономического развития аграрного сектора экономики. В статье рассмотрены основные изменения в системе налогообложения Украины. Проведено исследование влияния налогового давления на развитие аграрного сектора экономики государства.

Ключевые слова: система налогообложения, налог, НДС, единый налог IV группы, аграрный сектор экономики, сельскохозяйственные предприятия, аграрный сектор.

Olijnyk O.V., Skoromna O. Changes in the tax system and their impact on economic development trends of the agricultural sector. Main goal of this article is an advanced study changes in the tax laws and determining their impact on economic development trends of the agricultural sector.

The development of the agricultural sector had the greatest impact changes such as taxes - value added tax - the abolition of special tax regime for agricultural producers, changes in rates of single tax group VI and unified social contribution.

Value added tax for the whole period of its existence in our country is always related to one of the most controversial, and had a shady schemes on the order of his return. However, regarding the agricultural sector, he served as the main instrument of government support and industry development. In particular, thanks to VAT refunds experienced a significant increase revenues, and hence revenue and profitability, there was a reduction of the need for credit resources and reduce the need for state support. As for the livestock industry, the VAT compensation was not the only way to preserve the industry, on the one hand due to compensation, on the other hand due to the cheaper cost of feed.

The tax system of Ukraine for the last period of major changes both the structural construction and hand tools from the collection of taxes. Key changes have taken place in Ukraine tax reform focused on European tax law and take into account the experience of reforming the EU due to the European integration processes taking place in Ukraine.

However, as experience shows, the question of the limits of the tax burden for agricultural enterprises is quite acute. Excessive tax increase will inevitably result in further reduction of the livestock industry, enterprises that do not belong to high-yield also lose the possibility of its existence. Taken together, it will be extremely difficult socio-economic consequences for the rural population.

Key words: taxation, tax, VAT, single tax group IV, agricultural sector, agricultural enterprises, agricultural sector.